

helyeseknek tartott elvek lelkes hirdetése semmi kívánni valót nem hágy hátra. A rationalista Sokrates egészen megváltozik kezei között: a legjobb protreptikussá lesz, a kinek nincs más gondja, mint folytonos intéssel, dicséréssel, korholással a maga értelmében vett javításra munkálni. Pædagogiai elvei is nagyrészt igen dicséretre méltók. A vallási momentumot a legnagyobb mértékben érvényre juttatja a nevelésben. Az állam tekintélyét tiszteletben tartja s tartatja, sőt ethikai fogalmat alapít arra. Fő pædagogiai elve: az élet számára nevelni, de e részben kissé túllő a czélon. Körülményei azt a meggyőződést érlelték meg benne, hogy homo homini lupus s ennél fogva túlságosan appellál az egyéni érdekre s a materialis érdekek kielégítését a tudomány és művészet rovására nagyon is előtérbe tolja. De „omnia non possumus omnes!” Xenophon pædagogiai érdeme, hogy a romlott kor közepette az állam és a vallás prestigeéhez ragaszkodik, hogy a nevelés és tanítás lehetőségéről és szükségességéről meg van győződve s hogy pædagogiai elveit lankadatlan buzgalommal és kitartással hirdette. Pædagogiai elveit nem szabad abszolút mértékkel mérnünk; egyébként — in magnis et voluisse sat est.

FRANKL ISTVÁN.

ROUSSELOT ATYA ÚJ MÓDSZERE.

I.

A francia genialitás aligha aratott még a tudomány valamely ágában oly kevés babért, mint a gyógypædagogia (a siketnémák, vakok, hülyék, dadogók és hebegők oktatása) terén.

A *siketnémák* oktatása iránti érdeklődést ugyan a XVIII. század utolsó két évtizedében rendkívüli mértékben fel tudta kelteni *de l'Épée* Mihály abbé, a párisi — most állami — siketnéma-intézet megalapítója, de viszont legalább is egy évszázadra visszavetette ez a szellemes és nemeslelkű francia az oktatás módszerét az által, hogy a jelbeszéd segítségével való oktatást terjesztette az egész világon, azt a furcsa rendszert, mely szerint a siketnéma olyan jelnyelven beszél, a melyet a siketnémákon kívül senki sem ért meg: vagyis a helyett, hogy nevelés és oktatás segélyével lehetőleg lerombolná a siketnémák és érzékűek közötti nagy válaszfalat, még inkább magasabbra emeli. Ennek az ú. n. francia-módszernek ez időszert különösen az észak-amerikai Egyesült-Államok óriási (5—600 siketnéma-növendékkel bíró) internatusai a lelkes hívei, míg a francziák maguk már 20 év óta a gyűlölt németek mód-

szerét követik, a mely abban ormol, hogy a siketnémákat is *élszóra* és *élszóval* tanítják.

A vakok oktatását Haüy-Bálint, miniszteri hivatalnok, a vakok első tanítója, több pädagogiai érzékkel kezdte ugyan meg, mint de l'Épée a siketnémák oktatását, ámde mostoha sorsa nem engedte őt nyugodtan dolgozni nagy emberbaráti művén. Alig nyílt meg ugyanis párisi intézete (1784), kitört a forradalom, és a vak növendékeknek sansculotiade-okban és erkölcstelen vaudeville-ekben kellett ének- és zeneszámokkal közreműködniök. 1802-ben pedig Bonaparte Napoleon egyszerűen kitette őt a vakok intézetéből, mert nagyon idealistának találta. Haüy ezután 11 évig Szent-Pétervárott élt, de ott se tudott boldogulni. Ilyformán nem igen volt tehát Haüy-nek alkalma arra, hogy a vakok oktatásának módszerét biztos alapra fektesse és csendes, zavartalan munkálkodás alapján tökéletesítse. Nem is tudták sem ő, sem a későbbi francia intézetek mind mai napig kielégítő módon megoldani a vakok oktatásának fundamentumát képező azt a nagy kérdést, hogy mi legyen tulajdonképen a vakok oktatásának végcélja? Az-e, hogy a vakokat zenészekké képezzék ki, avagy az-e, hogy iparosokká neveljék, a kik életüket csendes, egyszerű, de a test és lélek nyugalmit biztosító kézimunkával töltsek, hasznosakká levén így önmaguknak és a fentartásukról gondoskodó társadalomnak. Mindeddig csak a németek oldották meg ezt a kérdést kielégítő módon, az ipari képzés rendszerével, és a kényszerűség rá fogja vezetni erre a többi államokat is.

A hülyék, gyengelméjük és gyengetehetségük oktatása pedig egészen a német pädagogia vívmánya, és a francziák a német rendszert követik e téren.

A dadogók és hebegők oktatása terén még kevesebb szerencsével léptek fel mint kezdeményezők a francziák. A harminczas években *Colombat de l'Isère* orthophonics intézetet létesített Párisban, és az u. n. ütenymódszer segítségével tanította a dadogókat. Csakhogy ez a módszer olyan fogyatékos volt, hogy e miatt Legouvé Ernő («Az olvasás művészete» cz. munkájában) kigúnyolja a dadogók gyógyítására irányuló törekvéseket, és arra a helytelen következtetésre jut, hogy a dadogás nem is gyógyítható. E század közepe óta pedig a két *Chervin* (apa és fiú) dominál a dadogók oktatása terén, sajnos nagy reclammal és csekély tudományos hatással és emberbaráti törekvással. Az ifjabbik *Chervin* 1863-ban kiadott ugyan egy érdekes statisztikai munkát a dadogás elterjedéséről, de a dadogás gyógyításának, helyesebben leszoktatásának módszerét sem az apa, sem a fiú *önálló munkában nem ösmertették, hanem titokban tartják*. Egy-egy ujságcikk, prospektus vagy kétes értékű orvosi szakvélemény ad hirül egyetmást módszerükről, mindenütt erősen hangsúlyozva levén az, hogy a Chervin-féle módszer segítségével 3 hét alatt ki

lehet gyógyítani a dadogót beszédhibájából, a mit persze a szakember csak fejcsóválással fogad, mert lehet ugyan arra is eset, hogy egyes dadogók 3 hét alatt megtanulnak jól beszélni, épen úgy a hogy vannak esetek, hogy egyesek 8—10 hét alatt egy idegen nyelvet sajátítanak el, de az ily esetek a legritkább kivételek közé tartoznak. A Chervin-ék titkolódzásának egyébíránt legvalószínűbb oka az, hogy most már alighanem a németek módszerét követik ők is, a mit pedig — könnyen érthető okokból — restelnének bevallani. Akárhogy álljon is a dolog, a dadogás gyógyítása terén ez időszerint a németek, főképen pedig a *Gutzmann-ok* (szintén apa és fiú) módszere van általánosan elterjedve,* a kik módszerüket az igazi tudós becsületességével és őszinteségével közkinccsé tevék, és a kik már a népiskolában, a zsenge gyermekkorban kívánják e rettenetes beszédhibát *didaktikai* alapon megelőzni és gyógyítani, míg ellenben Chervin (az ifjabbik) még ma is méreg drága (internatussal kapcsolatos) kurzusokat tart fenn Párisban, Bordeauxban, Lyonban és más városokban, a hol 3 heti kezelés díja (az ellátáson kívül) 800—5000 frank, és az egyszerű selypítésről való leszoktatásnak (a mihez minden jóralvó falusi tanítónak értenie kell) a legkisebb díja 1000 frank.

Ezeket tudva, elképzeltető meglepetéssel olvastam Bakos János «Uj tudományos vivmány» cz. cikkelye bevezető sorait (l. e folyóirat ez évi 1-ső füzetében), mely nem kisebb dolgot talált hirdet, mint azt, hogy *Rousselot* francia apát olyan methodust talált fel, a melynek segítségével a dadogás és hebegés «*minden gyógyszer és műtét véghez vitele nélkül eltűnik, mintha csak kézzel szedték volna le a hebegőről vagy dadogóról*» és hogy «a szóban forgó vivmány körülbelül azt a jelszót tűzheti ki, hogy *nincs többé dadogó és hebegő*».

Eloolvastván pedig figyelmesen az egész cikkelyt, arra a meggyőződésre jutottam, hogy itt ugyan olyan módszerről szó sem lehet, a melylyel a dadogás vagy hebegés gyógyítható volna; de igenis válogathatok a következő feltevések között:

1. Rousselot apát nincs tisztában avval, hogy mi a dadogás és hebegés.
2. Csak Bakos János nincs tisztában avval, hogy mi a dadogás és hebegés.
3. Sem Rousselot apát, sem Bakos János nincs tisztában avval, hogy mi a dadogás és hebegés.

Bővebb megfontolás után a legutóbbi feltevésemet tartom valószínűnek.

És ezt akarom bebizonyítani az alábbiakban.

* A *Gutzmann*-féle módszert hozta be és dolgozta át a magyar nyelv természetéhez alkalmazva e sorok írója is.

II.

A dadogás (franciául: bégaiment) olyan megrögzött rossz szokás, avagy ideges állapot, a melynél fogva az egyén nem tud a kiejtésén uralkodni, úgy hogy p. o. egy szót vagy mondatot, a melyet néhány perczel vagy másodperczel előbb minden hiba nélkül és jó hangsúlylyal ejtett ki, a következő perczben vagy másodperczen elfogódás, meglepetés, félelem, szégyen, boszankodás, harag és más érzelmek rögtöni hatása alatt avagy épen látszólag minden legcsekélyebb ok nélkül is, képtelen ismételni; a szó torkán akad, és a beszéd kísérleténél az arcizmok göresös rángásai, homlokránczolás, a fej ide-oda himbálása és más együttmozgások mutatkoznak, néha pedig a nyitott szájon az erőlködéstől a nyelv kilóg és a dadogó nyög, morog, füttyül. Ez a paroxismus rendszeren csak addig tart, míg a dadogó egy-két erős és gyors belemekzéssel kiszabadul a kinos helyzetből, de néha perczekig eltart. Egy 16 éves gyönyörűen fejlett, egészséges leánykán minden beszédkísérletnél a leirt paroxismus 8—10 perczig is tartott úgy, hogy e baja miatt a szó teljes értelmében némaságra volt kárhozthatva, de csak mások jelenlétében, mert ha egyedül tudta magát, szépen és hangosan olvasott, szavalt, énekelt.

Hogy mikor és hol akad meg a dadogó, ezt meghatározni nem is lehet: Ezt a mondatot: «Tüzesen süt le a nyári nap sugára az ég tetejéről» kísérletképen elmondattam több dadogóval. De nemcsak, hogy egyik sem tudta egyformán elmondani (helyesebben eldadogni), hanem egy és ugyanazon egyén 6—7-féle dadogással ejtette ki. Megközelítőleg a következő alakokat jegyezhettem fel:

1. T . . . . t . . . . t . . . . üzesen süt l . . . . l . . . . le a ny . . . . ny . . . . nyári nap s . . . . s . . . . sugára az ég tetejéről.

2. Tüzesen s . . . . s . . . . süt le a . . . . a . . . . a . . . . nyári n . . . . n . . . . nap sugára a . . . . a . . . . az é . . . . é . . . . é . . . . g tetejéről.

3. Tüzes . . . . s . . . . sen süt le a ny . . . . ny . . . . ári nap s . . . . s . . . . sugára az ég t . . . . t . . . . tetejéről.

4. Tüzesen süt l . . . . l . . . . le a nyári nap az ég tetejéről.

5. Tüzesen süt le a . . . . a . . . . a nyári nap az é . . . . é . . . . ég tetejéről.

6. T . . . . t . . . . tüzesen s . . . . s . . . . süt l . . . . l . . . . le a ny . . . . ny . . . . nyári n . . . . n . . . . nap az ég t . . . . t . . . . tetejéről.

Semmi következetesség, semmi szabályszerűség a hibákban. E szó elején: «tüzesen», a «t»-hez minden erőlködés nélkül hozzá tudja kapcsolni a következő vocalist a dadogó, a «tetejéről» szónál már nem.

Egyszer a vocalist ejti dadogva, máskor a consonant; itt a mondat elején akad fenn, ott a mondat vagy éppen a szó közepén stb.

Mi értelme volna már most annak, ha Rousselot apát vagy Bakos János a dadogónak, a ki e szót: «tüzesen» jól tudja kiejteni, de ennél a szónál: «tetejéről» megakad a *t* ejtésénél, a szájába dugná ama bizonyos kaucsuk csőnek a gömbjét, hogy figyelje meg csak szépen, hogy a cső végén alkalmazott toll micsoda mozgásokat teszzen?

A legnagyobb tévedés volna azt hinni, hogy a dadogónak az a hibája, hogy a «*k*»-t vagy «*t*»-t vagy «*á*»-t vagy más szóhangot nem tudja kiejteni! Hiszen ötször, hatszor is kimondja egymásután az illető vocalist vagy consonant! A hiba abban áll, hogy a *szótagot* nem tudja képezni. Hogy tovább nem megy a beszéd.

Egy erdélyi tanár, a kinek különben gyönyörű organuma, előadási képessége van, biztosított arról, hogy mikor egyedül van szobájában és a maga gyönyörűségére hangosan olvas és szaval, nyoma sincs dadogásának, de mikor a kathedrán ül, a *k* és *t* mássalhangzókkal a szó elején vagy egyáltalában nem tud szótagot képezni, vagy pedig csak a legnagyobb erőlködéssel.

Egy b . . . . . megyei ref. lelkész pedig a szószéken hibátlanul beszél, de a legegyszerűbb társalgás közben igen nagy mértékben dadog.

Nemrég is bámulva tapasztaltam, hogy egy igen előkelő tanfőúr, a ki köztudomás szerint nagy mértékben dadog, egy társasvacsora alkalmával fennakadás nélkül mondott el egy hosszú pohárköszöntőt.

Több ilyen és hasonló példa felemlítése talán felesleges is, mert hiszen már az eddigiekből is nyilvánvaló, hogy a dadogás nem abban áll, hogy a dadogó ezt vagy azt a szóhangot nem tudja kiejteni, hanem abban, hogy bizonyos örökölt tulajdonság, rossz megszokás, bizonyos kedélyállapot vagy bizonyos külső viszonyok (p. o. rossz lélekzetvétel) hatása alatt *zavarok állnak be az articulatiót eszközölő izmok coordinatiójában.*

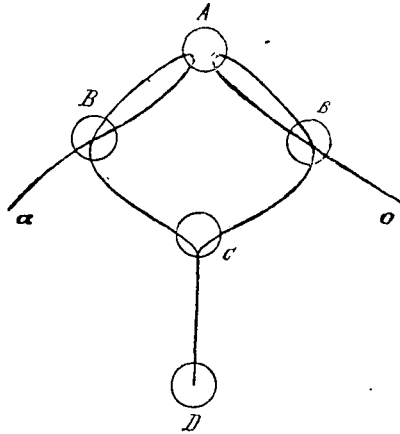
Az itt közölt képletten, melyet Denhart* használ a dadogás mibenlétének szemléltetésére, közelebből is megmagyarázhatom a dadogás természetét.

E képletten *A* a fogalomképzés központja, *B* az akustikai szóképek sensorikus központja, *a* a halló ideg, *B'* az optikai szóképek sensorikus központja, *o* a látó ideg, *C* a coordinatio motorikus központja a beszéd-actust lehetővé tevő mozgások létrehozására, *D* az a pont, a hol a *C* által vezetett és motorikus erőként ható corticalis izgalom a beszélő szervezet különböző részei számára elosztatik.

Az érzékszervek útján a csecsemőre a születés pillanatától kezdve

* «Das Stottern». — Eine Psychose. Leipzig. 1890.

különféle érzetingerék gyakorolnak hatást, melyek alapján az ébredő öntudat mindinkább több-több képzetet szerez és bizonyos életkor küszöbét átlépve, fogalmakat is alkot. E képzetek és fogalmak *A* központban mintegy elraktározatnak. Egy későbbi időszakban azután megkezdí a gyermek a környezettől hallott szókat, kifejezéseket (akustikai szóképeket), melyeket *B*-ben képzeljünk elraktározva, határozott képzetekkel összekötni, vagyis felfogja az oly sokszor hallott szók jelentését. Mikor a gyermek már ennyire fejlődött s egy szó éri fülét, a hallott szó (a *B* pályán vezetve) már nemcsak felidézi emlékezetében ezen már hallott vagy a hallottakhoz hasonló szóhangok, szók emlékezési képeit, hanem felidézi egyszersmint a gyermek öntudatában a szónak megfelelő képzetet (tárgyat, cselekvést stb.) is. E folyamatnál a *BA* vezetőpálya

szerepel, mert habár a halló ideg által közvetített hallási benyomások már *B*-ben mint egységes szóképek jönnek tudomására, csak úgy érti meg azokat, ha az *A*-ban levő tárgyképzetekkel kapcsoltatnak össze.

Mikor a gyermek beszélni tanul, vagyis mikor egy új szó kiejtésén fáradozik, akkor a *B*-ben elraktározott hang- és szóképek egyikét-másikat iparkodik hallható hangokká áttenni beszélő szervezete segítségével. Ehhez azonban komplikált mozgások egész sora szükséges, a melyeknek véghezvitelére mintegy utasításokat kell adni az egyes szerveknek, melyek részben külön, egymásután, részben pedig egyidejűleg vagyis egymás mellett kell hogy actióba lépjenek. Ezeket az utasításokat az idegvezetés adja ki, mely az egy bizonyos akaratimpulsusból eredő izgalmat ahhoz a ponthoz vezetí, a hol az izmokat a kívánt tevékenységre indíthatja (beidegzés). Az izgalomnak ama különböző pályákra való elosztása, melyek közvetlenül a beszéd szolgálatában álló szervekhez vezetnek s azok

izmaikat ellátják, *D*-ben történik. Ezt már fentebb is említettük. *C*-nek (a *coordinatio motorikus központjának*) pedig feladata tér-, idő- s erő szerint már előre pontosan szabályozni az ideginger elosztását, hogy a különböző mozgások czélszerűen menjenek végbe.

Ez az utóbbi központ (*C*) kezdetben még nem képes feladatát jól végezni. Sok kísérletre és hosszás gyakorlatra van e czélből szüksége. A gyermek ezért hallása segítségével folytonosan összehasonlítja a kiejtett hangot vagy szót és annak *B*-ben meglevő (akusztikai) képét és nem elégszik meg addig, a míg végre azt nem tapasztalja, hogy ő is épen úgy ejti ki a szót, mint anyja vagy dajkája.

A *C* által kielégítőnek és czélszerűnek ítélt mozgási complexus azután mint «mozgáskép» megmarad a központ emlékezetében, úgy hogy ha az akarat ismét elrendeli a mozgások ismétlését, ennek a «mozgáskép»-nek mint emlékezési képnak a segítségével *C* már előre biztos, pontos és czélszerű utasítást tud adni arra, hogy hogyan oszolja meg *D*-ben a szükséges ideginger. Így tanul meg a gyermek természetes úton, ösztönszerűleg, mondhatni öntudatlanul jó kiejtéssel beszélni, és így tanul meg uralkodni beszélő szervezete fölött.

Hogyan áll már most a dolog a dadogó gyermeknél? Az *A* és *B* központ valamint az ezeket összekötő idegpályák zavartalanul működnek. Ez kétségtelen. Mert a dictio képessége teljesen hibátlan. A gyermek normálisan gondolkodik, a kiejtendő mondatot jól szerkeszti meg, a helyes kifejezések is rendelkezésére állanak (sokszor már órákkal az előtt jól betanulta p. o. a költeményt vagy leczkét) és mégis beáll a dadogás, mihelyt kísérletet tesz, hogy a jól megfontolt gondolatot, a jól betanult kifejezést mások jelenlétében napvilágra hozza, vagyis kiejtse.*

Az is be van bizonyítva, hogy a beszéd kísérleténél beálló paroxismus alatt sem esik ki a fogalom, a gondolat az emlékezetből, vagyis nem felejt el félelmében azt, a mit mondani akar. Pedig sokan ezt hiszik.

És az sem szenved kétséget az előadottak után, hogy bizonyos körülmények között, bizonyos esetekben s bizonyos kedélyhangulatban a kiejtés nincs megakadályozva. A dadogónak vannak ú. n. szabad perczei, órái, de sőt napjai is. (P. o. az említettem lelkész, a ki a szószéken nem dadog, dadogó katonatisztek, a kik a gyakorlótéren harsányan kiáltoznak, dadogó színészek, a kik a színpadon soha sem akadnak meg, szavalók, a kik a betanult költeményen kívül egy szót sem tudnak dadogás nélkül kiejteni stb.).

* Ha az illető egyedül van vagy egyedül tudja magát, folyékonyan, a legkisebb fennakadás nélkül mondja el leczkáját vagy a költeményt. Ezt napról-napra észlelem dadogóknál, a kik a szobájukban hangosan beszélnek, olvasnak, szavalnak, énekelnek. De mihelyt megtudják, hogy a szomszéd szobában hallgatják őket, rögtön torkukon akad a szó. R.

Kétségtelen tehát, hogy sem *C*, *D* s az ezeket összekötő idegpályák, sem pedig a beszélőszervezetet (tüdő, gége, nyelv stb.) és az ezeket egymással valamint a *D* központtal összekötő pályák tartósan megtámadva nincsenek.

Csupán csak arról lehet szó, hogy időközönként felülkerekedő befolyások zavarólag hatnak a vezető pálya B-alatti részeire és akadályozzák azokat a normális működésben.

A dadogásnak tehát egyetlen jó módszere lehet csak. És ez abban áll, hogy a tanár vagy tanító

a) a dadogóra oly psychicus befolyást iparkodik gyakorolni, mely a zavaró befolyásokat (elfogódás, félelem, szégyen stb.) minél inkább gyengíti és távol tartja ;

b) a beszédet létrehozó három nagy izomcomplexusnak: a lélekző-, a hangadó- és az articulatiót eszközöző izomcsoportoknak coordinatióját módszeres lélekzési-, hang- és beszédgyakorlatok által iparkodik szabályozni, más szóval: iparkodik a peripherikus szervek folytonos gyakorlása és ügyesítése által a centrális részeket *C* és *D*-t gyakorolni, edzeni és zavaró momentumokkal szemben ellenállóvá tenni.*

Rousselot abbé módszere azonban sem az egyik, sem a másik irányban nem gyakorol behatást a dadogóra, miért is el nem képzelhető az, a mit Bakos János állít, hogy ugyanis «Rousselot apát már sok dadogót kigyógyított» műszerével. De sőt feljogosít arra a feltevésre, hogy Rousselot és ismertetője nem is ösmerik a dadogás lényegét.

Ha tehát egyáltalában kezelt Rousselot abbé dadogót, akkor annak csak súlyosbíthatta baját, mert egy újabb zavaró momentummal szaporította a dadogást közvetlenül előidéző okokat. Az új francia módszernek tehát a dadogók nem vehetik hasznát.

Egyébként próbálja meg egyszer Bakos János a Rousselot abbé műszerével a dadogót jó kiejtésre tanítani. Meg vagyok győződve róla, hogy rövid kísérlet után igazat fog nekem adni! . . . .

III.

Rousselot atya műszerével Bakos János állítása szerint a hebegést si úgy lehet gyógyítani «*mintha csak kézzel szednék le a hebegőről*».

Miben is áll tulajdonképen a hebegés? A hebegés (dysarthria literalis) az oly rendszerint hülve, gyengeelméjű (imbecillis), gyengetehetőségű, vagy nagy mértékben nagyot halló gyermekeknel és oktatás nélkül maradt felnőtteknél előforduló beszédhiba, a mely szerint az illetők a

* L. Roboz József: «A dadogás gyógyítása» és «Módszeres beszéd- és olvasási gyakorlatok dadogók számára» cz. munkáiban.

vocálisokat többé-kevésbé érthetően, ellenben a *consonansokat* vagy legalább a consonansok nagy részét teljesen érthetetlenül vagy egyáltalában nem is ejtik ki. Dr. Gutzmann és mások is e beszédhibát *hottentottizmusnak* is nevezik, mert az így beszélők kiejtése éppen olyan érthetetlen, mintha valaki hottentott nyelven beszélne. A vocálisok és consonansok rossz kiejtésén kívül még vontatottság, renyhesség is tapasztalható a beszédben és a rhytmusnak teljes hiánya vagy nagy fogyatkozása. Egy gyengetehetségű 12 éves gyermek a «Miatyánk»-ot ilyformán kezdte: «Mi tatá ti pa mettetbe, tettellettén tate nepen, töttön te toltató», de ezt is vontatott, alig hallható és rhytmus nélküli hangon ejtette. A legtöbb hebegőnél továbbá szó sincs mondatról, szófűzésről, szórendről, csupa összefüggéstelen szók kerülnek egymás mellé, és a töredékes beszéd teljesen megfelel a fogyatékos intelligentiának.

Az ilyen szerencsétlen gyermekeket speciális módszer segítségével kell beszélni tanítani, olyformán, hogy a beszélő szervezet legegyszerűbb mozgásainak utánoztatásából (az ajkak összezárása, a nyelv lebegő mozgása, a lehelletnek a szájon való kibocsátása, a lehelletnek az orron való kibocsátása, egy egyszerű zöngé képzése stb.) indulván ki, lassan és fokozatosan és a gyenge figyelem felébresztése, gyakorlása, nagyothallóknál pedig a beszédszervek látható mozgásainak szemléltetése alapján előbb a könnyebb, azután a nehezebb ejtésű izolált szóhangok kiejtésére, majd szótagok és szók, végül rövid mondatok képzésére és szemléltetés alapján azok értelmének felfogására tanítjuk őket.

És ez is csak a zsenge gyermekkorban lehetséges, míg a későbbi korban már egyáltalában lehetetlen, vagy legalább is oly nehéz feladat, hogy nem áll arányban a reá fordított idővel és fáradsággal.

Már most megesnék, ha az ilyen szerencsétlen, lefokozott figyelmű és gyenge tehetségű teremtéseket fonetikai magyarázatokkal és a Rousselet-féle apparátussal akarnók kizozni! Ugyan fáradjon el egyszer Bakos János a hülyék- és gyengeelméjük intézetébe avagy a gyengetehetségűek iskolájába, a hol majdnem minden növendék hebegő és vegye elő a Rousselet-féle készüléket! Majd meglátja, mire megy vele!

*

Hátra volnának már most a csekélyebb vagyis nem symptomatikus jellegű beszédhibák, mint a *dünnyögés* (dyslalia natalis et palatina), a *selypítés* (sigmatismus) különböző alakjai, a *gammacismus* és *paragammacismus*, az *r-törés* (rhotacismus) és az *l-törés* (lambdacismus).

a) A *dünnyögés* lehet szervi hiba vagy pedig rossz szokás. A szervi hibán (minő a farkastorok, az ínvtorlának hiánya, rövidege vagy hasított volta, az ínvtorlának a garatfalhoz való növése, az ínvtorla tulságos hossza, a lágy szápadlás hűdése stb.) alapuló dünnyögésen csak orvosi

műtét által lehet segíteni, mely után még módszeres lélekzési-, hang- és beszédgyakorlatoknak kell következni, melyeknek célja az, hogy a beszéd-fogyatékos megszokja a lehelletet az orrüreg helyett a szájüregben át irányítani és megszokja az addig hibásan képezett szóhangok helyes ejtését. A rossz szokáson alapuló dünnögésnél orvosi műtétre nincs szükség, hanem csak módszeres lélekzési-, hang- és beszédgyakorlatokra. A dünnögésen tehát a Rousselot-féle apparatus nem segíthet, ellenben haszonnal alkalmazható egy egyszerű. orrcső, melynek egyik végét a beszélő orrlyukába, másik végét a fülébe dugjuk, hogy önmaga is megfigyelhesse azt, hogyan megy a kiömlő lehellet az orrüregbe, a mi tudvalóleg nasalis vocalist, illetőleg nasalis kiejtést eredményez.

b) A *selypítés* (az ú. n. sziszegő mássalhangzók hibás kiejtése vagy használata) sok esetben szintén szervi hiba (hiányos vagy ferde növéssű fogsor, nyúlajak, előre álló állkapocs) következménye. A szervi hiba által előidézett selypítésen a Rousselot-féle apparatus természetesen nem segíthet, hanem orvosi műtét. A rossz szokáson, a beszédrenyhéségen alapuló selypítés pedig többnyire elkényeztetett, elhanyagolt vagy gyenge-tehetségű gyermekeknél tapasztalható, a kiknek nincs annyi intelligentiájuk, hogy a Rousselot-féle vagy ahhoz hasonló készülékeknek hasznát vehetnék.

A mi pedig a felnőtt, intelligens selypítőket illeti, azok, mint tapasztalataink mutatják, a mostani módszerek segítségével is igen könnyen boldogulnak.

c) A *gammacismus*nál, r-törésnél és l-törésnél még talán leginkább hasznát lehetne venni a Rousselot-féle készüléknek, persze csak az esetben, ha igen intelligens és igen szorgalmas patientssel volna dolgunk. Ámde az ilyen patientsknél a jelenlegi módszerekkel is boldogulunk, a melyek egyszerűbbek és észszerűbbek, mint a Rousselot-féle módszer.

Végül még egyet. Bakos János szerint a Rousselot-féle készülék segítségével nemcsak a szóhangok jó kiejtésére lehet valakit megtanítani, hanem a *jó hangsúlyozásra is*. Nos, ebben még inkább tamáskodom, mint az egyes szóhangok helyes kiejtésére vonatkozó állításokban. *Mert jó hangsúlyozáshoz normális átlagos intelligencia mellett csak jó hallás kell és semmi egyéb*. A kinek nincs jó hallása, sohasem fog jól énekelni és soha sem fog jól hangsúlyozni. E fölött nem lehet vitatkozni. Hallás nélkül nincs hangsúly, és így a siket és nagyot hallók beszéde többé-kevésbé mindig monoton lesz. Ezen semmiféle módszer és tudomány nem segít. Sajnos, de úgy van.

Mindezek után tehát constatálnom kell, hogy a Rousselot atya új módszere a szegénye dadogók és hebegőkön épenséggel nem segít, de sőt az idegen ajkiúk és nagyot hallók is jobban teszik, ha idegenszerű kiejtésükkel a dadogók és hebegők avagy siketnémák oktatásában jártas

szakemberekhez fordulnak, a kik tényleg «ez ideig soha sem alkalmaztak gépeket tudományos buvárkodásaikban» és remélhetőleg ezután sem fognak alkalmazni.

ROBOZ JÓZSEF.

IRODALOM.

A magyar népoktatás codificatiója. A magyarországi népoktatásügy, kereskedelmi és ipari szakoktatás szervezete és közigazgatása. Törvények, szabályrendeletek, utasítások, rendeletek és döntvények gyűjteménye. I. kötet: kisdedovács és népoktatás; II. kötet: tanítóképzés, felsőbb leányiskolák, szakoktatás stb. Szerkesztették Dr. Morlin Emil és Szuppán Vilmos. Ára angol vászonkötésben kötetenkint 6 ft 60 kr. — Budapest. Az Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadása.

Öt évvel ennek előtte a népoktatásügy gyakorlati és főképpen adminisztratív munkásai között nagy örömet keltett egy, közel 1000 oldalra terjedő munkának a megjelenése, melynek címlapján *Lévay Ferencz*, dr. *Morlin Emil* és *Szuppán Vilmos* szerepeltek, mint a könyvnek szerzői. Minthogy pedig ez a hatalmas vaskos könyv sem regény nem volt, sem novellagyűjtemény, sőt még csak iskolai olvasókönyv sem: mi természetesebb, mint hogy nagy csöndben, csakis az érdekelt szakköröktől véve észre, tartotta bevonulását irodalmunkba. A mi napilapjaink, ha csak 2—3 hasábon is, de azért feltétlenül tudomást vesznek arról, ha «A lovak okszerű tenyésztéséről» vagy «A vadászebek észszerű idomításáról» szóló füzet kerül ki a sajtó alól; de olyan embereket, a kik képesek «A magyarországi népoktatásügy szervezete és közigazgatása»-ról 500 lapot összeírni, azokat nem igen érdemesítik arra, hogy róluk vagy munkájukról szót ejtsenek.

Ez a körülmény azonban nem igen lohasztotta a szerzők munkakedvét, mert érezték és át voltak hatva annak a tudatától, hogy egy, évtizedeken által súlyosan érzett hiány pótlásán dolgoznak és hogy munkájuk az iskolai közigazgatás terén közszükségletet van hivatva kielégíteni.

A szerzők egyike, *Lévay Ferencz*, volt kultuszminiszteri osztálytanácsos, röviddel ezen I. kötet megjelenése után, a csendes emberek közé költözött és így a nagy munka befejezése dr. *Morlin Emil*re és *Szuppán Vilmos*ra maradt. Ők azután öt éven keresztül fáradhatatlan kitartással és hivatásos odaadással buvárolták, kutatták — miniszteri engedély mellett — a kultuszminiszterium irattárait és munkájuk eredményeképpen ma már kezünkben van «A magyarországi népoktatásügy